

**BAŞ REDAKTORDAN
OT ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА
FROM THE EDITOR IN CHIEF**

“ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ”nin İMZALANMASINDAN BİR İL ÖTÜR

UOT 371

Akiş Nurağa oğlu Abbasov

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun elmi katibi
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar müəllim
<https://orcid.org/0000-0002-9210-7141>*

**“ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ” ŞAGİRDƏRDƏ MİLLİ İFTİXAR VƏ MİLLİ QÜRUR
HİSSLƏRİNİN FORMALAŞDIRILMASI VASİTƏSİ KİMİ**

Акиф Нурага оглу Аббасов

*ученый секретарь Института Образования Азербайджанской Республики.
доктор наук по педагогике, профессор, заслуженный учитель*

**«ШУШИНСКАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ» КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ У
УЧАЩИХСЯ ЧУВСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ**

Akiş Nuragha Abbasov

*scientific secretary of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan.
doctor of sciences in pedagogy, professor, Honored teacher*

**"SHUSHA DECLARATION" AS A MEANS OF FORMING A SENSE OF NATIONAL
PRIDE IN STUDENTS**

Xülasə. Məqalədə “Şuşa Bəyannaməsi”nin əsas müddəaları üzərində dayanılır. Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin dostluq, qardaşlıq, hərbi, milli təhlükəsizlik istiqamətlərindəki inkişafından danışılır. “Şuşa Bəyannaməsi” ilə şagirdlərin tanış edilmələri onlarda milli iftixar hisslərini səmərəli şəkildə formalaşdırır.

Açar sözlər: *“Şuşa Bəyannaməsi”, milli iftixar, milli iftixar hissi, milli iftixar hissənin formalaşdırılması*

Резюме. В статье основное внимание уделяется основным положениям Шушинской декларации. Они говорят о развитии азербайджано-турецких отношений в направлении дружбы, братства, военной и национальной безопасности. Знакомление учащихся с «Шушинской декларацией» эффективно формирует у них чувство национальной гордости.

Ключевые слова: *«Шушинская декларация», национальная гордость, национальная гордость, формирование национальной гордости*

Summary. The article focuses on the main provisions of the Shusha Declaration. They talk about the development of Azerbaijani-Turkish relations in the direction of friendship, brotherhood, military and national security. Familiarization of students with the "Shusha Declaration" effectively forms in them a sense of national pride.

Keywords: *"Shusha Declaration", national pride, national pride, formation of national pride*

Fərqi yoxdur, istər ümumtəhsil, istər ali və orta ixtisas, texniki-peşə məktəblərində təhsilalanlara vətənpərvərlik, milli iftixar və milli qürur hisslərinin aşılanması 15 iyun 2021-ci il tarixində

xində Şuşa şəhərində Azərbaycan və Türkiyə respublikaları arasında imzalanan müttəfiqlik münasibətlərinə dair Bəyannamə son dərəcə mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Şagirdləri – ümumtəhsil və texniki peşə məktəblərində, tələbələri – institut və universitetlərdə, eyni zamanda kolleclərdə fənlərin (Azərbaycan dili, Azərbaycan tarixi, Həyat bilgisi, Çağırışa qədərki hazırlıq, Fiziki tərbiyə və s.) tədrisi zamanı, həm də sinifdən xaric və auditoriyadan kənar tədbirlərdə (söhbət, müzakirə, disput, Milli Qəhrəmanlar, qazilər, II Vətən müharibəsi iştirakçıları ilə görüşlər, şagird konfransları və s.) “Şuşa Bəyannaməsi” ilə tanış etmək məqsəduyğun və vacib sayılır.

Biz bu məqalədə ümumtəhsil məktəbi şagirdləri ilə aparılacaq tərbiyəvi və təhsilləndirici işləri əhatə etməyi nəzərdə tuturuq.

Məktəblilərlə məqsədyönlü, sistemli iş nəticəsində onlar ilk növbədə öyrənirlər ki, “Şuşa Bəyannaməsi” Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan tərəfindən imzalanmışdır.

Bəyannamə imzalanarkən bu iki ölkə müstəqillik, suverenlik, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq aləmdə sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin daxili işlərinə müdaxilə etməyin yolverilməz olması prinsiplərini əsas götürmüş, Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik münasibətlərinin bərqərar olmasının siyasi və hüquqi mexanizmlərini müəyyən etmişdir.

“Şuşa Bəyannaməsi”ndə xüsusi vurğulanır ki, 44 gün davam edən Vətən müharibəsi dövründə Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Ermənistanın 30 illik təcavüzkar siyasətini iflasa uğrattı, işğal edilmiş şəhər, rayon və kəndlərimiz azad olundu, tarixi ədalət zəfər çaldı, beynəlxalq hüquq bərpası olundu.

Müəllim bu həqiqətdən söz açarkən şagirdlərin necə fəxrlə, qürurla, milli iftixar hissi ilə ona baxdıqlarını görüb özü də kövrəlir.

Təlim prosesində, həm də sinifdən xaric tədbirlər zamanı şagirdlərə çatdırılır ki, Ermənistan üzərində qələbəmizin, ərazi bütövlüyümüzün qazanılmasında Türkiyə Respublikası bizə xüsusi mənəvi-siyasi dəstək durmuşdur.

Məktəblilər öyrənirlər ki, Azərbaycan və Türkiyə Qafqaz regionunda sabitliyin və təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi, iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası, həmçinin region dövlətləri arasında münasibətlərin normalaşdırılması və uzunmüddətli sülhün bərqərar olması sahəsində əlbir hərəkət edəcəklər.

Müəllim xüsusi olaraq göstərir ki, yuxarıda haqqında danışılan kontekstdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının xüsusi coğrafi vəziyyəti diqqət mərkəzində dayanmışdır.

“Şuşa Bəyannaməsi” ilə tanış olan şagirdlərə məlum olur ki, bu tarixi sənədi imzalayan dövlətlər – Azərbaycan və Türkiyə öz milli maraq və mənafelərini əsas götürərək, müstəqil xarici siyasət yeridəcəklər.

Bəyannamədə özünə yer almış belə bir müddəə şagirdlərdə xüsusi maraq və iftixar hissi doğurur: tərəflərdən hər hansı birinin “müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına və ya təhlükəsizliyinə qarşı üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, Tərəflər birgə məsləhətləşmələr aparacaq və bu təhdid və ya təcavüzün aradan qaldırılması məqsədilə BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə müvafiq təşəbbüs həyata keçirəcək, bir-birinə BMT Nizamnaməsinə uyğun zəruri yardım göstərəcəklər” (1).

Şagirdlərə həm də aydın olmuşdur ki, bu iki qardaş ölkənin orduları müasir tələblərə əsasən yenidən formalaşdırılacaq və modernləşdiriləcəkdir. Eyni zamanda Azərbaycan və Türkiyə başqa dost dövlətlərin silahlı qüvvələri ilə bir yerdə hərbi təlimlərin həyata keçirilməsini dəstəkləyəcəkdir.

Şagirdlər eyni zamanda bilməlidirlər ki, Azərbaycan və Türkiyə arasında inkişaf etdirilən və onların milli maraqları əsasında qurulan hərbi-siyasi əməkdaşlıq üçüncü dövlətlərə qarşı yönəlməyibdir.

Bu iki dövlət “Şuşa Bəyannaməsi”ndə regionun və Avropanın enerji təhlükəsizliyinə, təbii qaz mənbə və marşrut saxələndirilməsinə şərait yaradan strateji Cənub Qaz Dəhlizinin həyata keçirilməsində Türkiyə və Azərbaycanın qabaqcıl rolunu vurğulayır, Cənub Qaz Dəhlizinin səmərəli şəkildə istifadə olunmasına və daha da inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş səyləri əlaqələndirilmiş şəkildə davam etdirəcəklərini nəzərdə tuturlar.

Müəllim göstərir ki, Bəyannaməni imzalayan dövlətlərin maraqlarına təhlükə yaradan regional və beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlər onlar tərəfindən birlikdə müzakirə olunacaq və müvafiq tədbirlər görülməkdir.

Azərbaycan və Türkiyə öz ərazilərindən keçən Şərqi-Qərbi/Orta beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün qarşılıqlı əməkdaşlığı möhkəmləndirməyi nəzərdə tutur, intellektual nəqliyyat sistemləri texnologiyalarından faydalanmaqla beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin Azərbaycan-Türkiyə hissələrində tranzit-nəqliyyat potensialının daha da inkişafına nail olacaqlar.

“Şuşa Bəyannaməsi”ndə öz əksini tapmış aşağıdakı müddə müəllimlə yanaşı şagirdlərdə də böyük maraq yaratmış və onların sevincinə səbəb olmuşdur: “Tərəflər Azərbaycan və Türkiyəni birləşdirən Azərbaycan Respublikasının Qərbi rayonları ilə Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında dəhlizin (*Zəngəzur dəhlizi*) açılmasının və həmin dəhlizin davamı kimi Naxçıvan-Qars dəmir yolunun tikintisinin iki ölkə arasında nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələrinin intensivləşməsinə mühüm töhfə verəcəyini qeyd edirlər” (1).

Şagirdlər yaxşı anlamışlar ki, “Bəyannamə”də qeyd edildiyi kimi, Türkiyə və Azərbaycan onlar arasında əlaqələrin hazırkı səviyyəsi ümumi regional və beynəlxalq sülh və rifaha töhfə verir, əlaqələrin yalnız bu iki ölkəyə deyil, həm də regiona sülh və rifah bəxş edir, başda region ölkələri olmaqla beynəlxalq birliyin sabitlik, sülh və maraqlarına xidmət göstərir.

“Şuşa Bəyannaməsi”ndə qeyd olunan aşağıdakı müddə da son dərəcə önəmlidir və şagirdlərdə düşmənə nifrət, terrorçuluğa, “regional və beynəlxalq sabitliyə və təhlükəsizliyə” mənfi təsir edən hallara, mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı barışmazlıq və mübarizlik tərbiyə edir. Diqqət yetirək: “Tərəflər regional və beynəlxalq sabitliyə və təhlükəsizliyə mənfi təsir edən müxtəlif təhdid və çağırışlara, xüsusilə terrorçuluğa, onun bütün forma və təzahürlərinə, maliyyələşdirilməsinə, həmçinin kütləvi qırğın silahlarının yayılmasına, mütəşəkkil cinayətkarlığa, çirkli pulların yuyulmasına, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə, insan alverinə, qanunsuz miqrasiyaya qarşı mübarizə sahəsində birgə səylərini və

əməkdaşlıqlarını genişləndirəcək və dərinləşdirəcəklər”.

Məktəblilər “Şuşa Bəyannaməsi”ndə özünə yer almış aşağıdakı müddəni xüsusilə təqdir etmişlər ki, “Azərbaycan Respublikası Türkiyə Respublikasının suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, sərhədlərinin toxunulmazlığına, sabitliyinə və təhlükəsizliyinə qarşı yönəlmiş bütün fəaliyyətləri, o cümlədən terrorçuluğun bütün forma və təzahürlərini pisləyir və Türkiyə Respublikasının terrorçuluğa qarşı apardığı mübarizəni qətiyyətlə dəstəkləyir” (1).

“Şuşa Bəyannaməsi”ndəki aşağıdakı müddə da maraqla və sevinclə qarşılanmışdır: “Tərəflər müxtəlif ölkələrdə yaşayan Azərbaycan və türk diasporları arasında əməkdaşlığın daha sıx inkişaf etdirilməsi, onların məruz qaldıqları ümumi problemlər qarşısında birlikdə addımlar atılması və ardıcıl həmrəylik göstərilməsi məqsədilə səylərini birləşdirəcəklər” (1).

Ermənistan uzun illərdir, bəlkə də iki əsrdir ki, Azərbaycana və Türkiyəyə qarşı ağılsız ərazi iddialarındadır. “Şuşa Bəyannaməsi”ndə bu məsələyə də münasibət bildirilmişdir: “Tərəflər Ermənistanın Türkiyəyə qarşı əsassız iddialarının, tarixin təhrif olunması və tarixi faktların təhrif olunmaqla siyasiləşdirilməsi cəhdlərinin regionda sülhə və sabitliyə ziyan vurduğunu vurğulayaraq bu kontekstdə 1915-ci il hadisələri ilə bağlı olaraq öz arxivlərini açan Türkiyənin Ermənistandakı və digər ölkələrdəki arxivlərin açılması və bu mövzuda tarixçilər tərəfindən araşdırmaların aparılmasına yönəlmiş səylərini qətiyyətlə dəstəkləyirlər” (1).

Məktəblilər Türk mədəni irsinin beynəlxalq səviyyədə təbliğ və təşviq edilməsi sahəsində birgə əməkdaşlığının gücləndiriləcəyi; eyni zamanda Türk həmrəyliyinə daha da möhkəmləndirilməsi üçün Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası, Türk Akademiyası, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, TÜRKSOY və Türkdilli Ölkələrin Parlament Assambleyası çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyətlərə təkan verəcəklər” müddəalarını bəyənmiş, təqdir etmişlər.

Bütün yuxarıda deyilənlərdən aşağıdakı qənaətə gəlmək mümkündür ki, ümumtəhsil məktəblərinin pedaqoji kollektivləri – fənn müəllimləri, sinif rəhbərləri, uşaq birliyi və gənclər təşkilatı rəhbərləri, məktəb direktorunun tərbiyə işləri üzrə müavini, məktəb kitabxanaçısı “Şuşa Bə-

yannaməsi”nin ayrı-ayrı müddəalardan istifadə etməklə gənc nəsildə milli iftixar və milli qürur hisslərini qüvvətləndirə və inkişaf etdirə bilərlər.

Problemin aktuallığı. “Şuşa Bəyannaməsi” - 15 iyun 2021-ci il tarixində Şuşa şəhərində Azərbaycan və Türkiyə respublikaları arasında imzalanan müttəfiqlik münasibətlərinə dair Bəyannamədir. Bəyannamənin imzalanmasından 1 (bir) il ötür. Bu

tarixi sənədlə şagirdlərin yaxından tanış edilməsi son dərəcə aktual bir məsələdir.

Problemin yeniliyi. Məqalədə “Şuşa Bəyannaməsi”nə şagirdlərdə milli iftixar və milli qürur hisslərinin formalaşdırılması vasitəsi kimi yanaşılır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. 2021-ci il iyunun 15-də Şuşa şəhərində Azərbaycan və Türkiyə arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında imzalanmış “Şuşa Bəyannaməsi”
https://az.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eu%C5%9Fa_B%C9%99yannam%C9%99si

E-mail: prof.akif@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.elm. dok., prof. H.Ə. Əlizadə,*
ped.ü.elm. dok., prof. H.H. Əhmədov

Redaksiyaya daxil olub: 06.06.2022